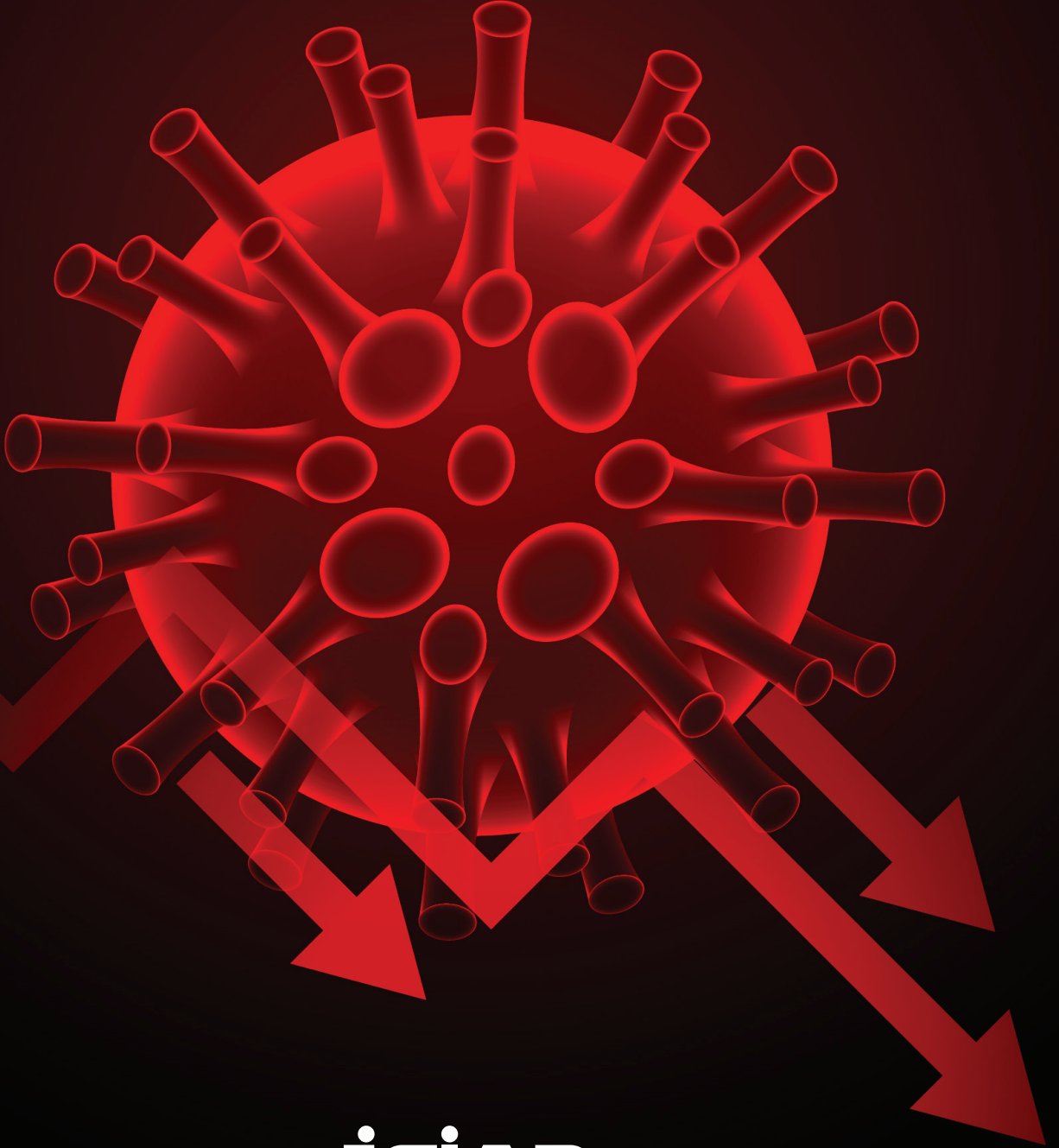

SALGIN SONRASI KOBİLERİN VE İSTİHDAMIN KORUNMASI İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

**SALGIN SONRASI KOBİLERİN VE
İSTİHDAMIN KORUNMASI İÇİN
ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER**

SALGIN SONRASI KOBİLERİN VE İSTİHDAMIN KORUNMASI İÇİN ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

Bu rapor İGİAD için *Dr. Taha Eğri* tarafından kaleme alınmıştır.

Katkılarından dolayı Melih Turan ve Selman Sağlam'a teşekkür ederiz.

Tasarım: Seyfullah Bayram

26 Nisan 2020

© Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD)

igiad.org.tr | info@igiad.org.tr | @igiadtr

Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD)
iş ahlakı ve girişimcilik alanlarında faaliyet gösteren
bir sivil toplum kuruluşudur.

Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği (İGİAD) 2003 yılında kurulan, iş ahlakı ve girişimcilik alanlarında faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşudur. İGİAD, girişimciliğin teşvik edilmesi ve iş ahlakının yaygınlaştırılması hususunda bilgilendirme, eğitim ve yayın faaliyetleriyle toplumda ve özellikle iş dünyasında ahlâki bir duyarlılık oluşturmayı amaçlamaktadır.

İGİAD, ahlâkî olmayan bir işi meşru kabul etmeyerek piyasa şartlarını yeniden sorgulamakta, hak eksenli bir iş hayatının inşası için gayret sarf etmekte ve helâl kazancın adil bölüşümünü yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Öte yandan bu yolda çalışacak girişimcileri desteklemekte, onlara rehber olmayı ve model sunmayı ve bu bağlamda iş hayatını dayanışma ekseninde yeniden kurmayı amaçlamaktadır.

İGİAD, bu amaçlarını gerçekleştirmek için, iş ahlakı ve girişimcilik alanlarında seminer, konferans, panel vb. eğitim programları düzenlemekte; periyodik bülten, ilgi alanındaki konularda kitap yayını (telif ve tercüme), web yayını yapmakta; yurtiçi ve yurtdışı fuar ziyaretleri, ikili ilişkileri geliştirmek üzere kurum ve işyeri ziyaretleri gerçekleştirmektedir

www.igiad.org.tr

DEĞERLENDİRMELER

Covid-19 olarak isimlendirilen bir virüsün birkaç ay içerisinde küresel bir pandemiye dönüştüğü günlerden geçiyoruz. 25 Nisan itibariyle küresel olarak hastalığa yakalanan insan sayısı 3 milyona doğru giderken ekonomik olarak da sorunlar artan bir hızda büyümeye devam ediyor. Ocak-Mart aylarında Çin ekonomisinin neredeyse durma noktasına gelmesi arz zincirinin bozulmasına yol açmış ve diğer ekonomilerde yavaşlamaya sebep olmuştu. Ortaya konan ilk analizlerde bu salgının küresel ekonomide yarım puanlık (% 0,5) bir düşüğe neden olacağı öngörülmekteydi. Ancak salgının Çin'in sınırlarını aşması ve hatta bugün 1 milyona dayanan hasta sayısı ile yeni salgın merkezinin Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ye dönüşmesi ekonomik sorunların daha da büyümesine ve öngörülerin de kötüleşmesine yol açtı. OECD veya diğer uluslararası finansal kuruluşların son dönemde yaptıkları tahminlerde küresel çıktının ilk çeyrekte %7-8 oranında düşeceği yılsonunda ise içerisinden geçtiğimiz izolasyonun süresine göre %2 ila %4 arasında bir daralmanın ekonomileri beklediği öngörülmektedir.

Ülkeler / Bölgeler	Yıllık Ortalama 2014-2018	GSYİH Büyüme %			
		2018	2019	2020*	2021*
ABD	2.5	2.9	2.3	-3.3	3.8
AB bölgesi	2.0	1.9	1.2	-4.2	2.9
Çin	7.0	6.7	6.1	1.6	7.6
Japonya	0.9	0.3	0.7	-2.7	2.2
İngiltere	2.0	1.3	1.4	-3.9	3.0
Gelişmiş Ülkeler	2.0	2.1	1.7	-3.4	3.3
Gelişmekte Olan Ülkeler	4.8	5.1	4.4	0.7	6.0
Türkiye	4.9	2.8	0.9	0.8	4.5
Dünya	3.0	3.2	2.7	-1.9	4.3

* Revize tahmin

Makro düzeyde yaşanan bu kriz kuşkusuz ilk olarak turizm ve havacılık sektörünü vurmuş durumda. Birçok ülkede uygulanan uçuş yasakları nedeniyle kargo uçakları haricinde neredeyse tüm havacılık sektöründe faaliyetler askıya alındı. Hava trafiğinin durmuş olması havacılık ve turizm sektöründe önümüzdeki günlerde ciddi iflaslar ve işte çıkarmalarla sonuçlanacağını

öngörmek zor değil. Ülkeler arası ticari faaliyetlerin azalması, üretimin olmaması ya da talep yetersizliği nedeniyle birçok sektörde ciddi gelir kayıplarına yol açmaktadır. DTÖ ekonomistleri 2020'de küresel ticaretin büyümesi için tahminlerini keskin bir şekilde düşürdüler. Nisan ayı başında 2020 yılında öngörülen artış %3'ten %2,7'ye düşürüldü. DTÖ aşağı yönlü risklerin yüksek olduğunu ve 2020'ye dair bu güncel projeksiyonunun daha normal ticari ilişkilere geri dönüşe bağlı olduğuna dikkat çekiyor.

Otomotiv ve tekstil sektörü de bu bağlamda örnek olarak verilebilir. 2020 krizi iktisat tarihinde, arz ve talep krizinin eş anlı olarak ekonomileri nasıl vurduğu ve bu sırada uygulanan politika başarıları ve yanlışlarıyla anılacak. İktisadi krizlerin doğasında ortaya çıkan talep yanlı veya arz yanlı olması farklı politika teorilerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak 2020 krizi küresel durgunluğun yaşandığı bir dönemde hem arz hem de talep tarafında kesintilere yol açarak piyasaları derinden sarsmıştır. Öyle ki petrol fiyatlarında talebin düşmesi nedeniyle yaşanan fiyat düşüşü, Suudi Arabistan'ın üretimi artırma kararıyla daha da hızlanmıştır. Bu raporun kaleme alındığı günlerde OPEC+ ülkeleri üretimde azalmaya gitse de fiyatlardaki aşağı yönlü talep baskısı devam edecektir. Petrol üreten ülkelerin mali yapısındaki bozulmalar ve bu sektörde çalışanların işten çıkarılma riski ekonomik krizin kötüleşmesine yol açacaktır.

Makroekonomik anlamda özellikle gelişmekte olan ülkeler için önemli bir risk de finansal sektörde yaşanan güven kaybıdır. Özel ve kamu kesiminde borçluluk oranları yüksek olan gelişmekte olan ülkelerde şirket iflasları ve borçların geri ödenememe riskleri ciddi güven kayıplarına yol açmaktadır. Ayrıca, krizin derinleşeceği beklentisi borsalarda önemli kayıplara sebep olmakta ve yatırımcıların likit iştahını kabartmaktadır. Mart ayında gelişmekte olan piyasalardan 83.3 milyar dolar sermaye çıkışı yaşanması bunun önemli bir göstergesidir. Benzer şekilde TC Merkez Bankasındaki yabancı para rezervleri Şubat ayında brüt 77.5 milyar dolar iken Nisan başında açıklanan verilere göre 58.2 milyar dolara gerilemiştir. Borç ödemeleri gibi döviz çıkışları devam etmesine rağmen, başta turizm olmak üzere dış gelirlere yaşanan düşme ve bunun da ötesinde hızlı sermaye çıkışları nedeniyle döviz rezervleri kısa bir sürede azalmıştır.

Ekonomik faaliyetlerde ortaya çıkan bu sert duruş nedeniyle birçok hükümet art arda büyük miktarlarda teşvik paketleri açıkladılar. Örneğin, ABD toplam milli gelirinin yüzde 10'u, Almanya ve İngiltere ise yüzde 5'ine denk gelen büyüklüklerde teşvik uygulamalarıyla ekonomik durgunluğun önüne geçmeye çalışıyorlar. Diğer taraftan FED ve Avrupa Merkez Bankası (ECB) piyasadan tahvil alımları yaparak 2 trilyon dolar ve 750 milyar Euro nakit parayı piyasaya süreceklerini ilan ettiler. Aynı şekilde IMF, üye ülkelere bu süreçte daha önce uyguladığı politika reformlarına dayalı kredi verme uygulamasından farklı olarak daha doğrudan kredi imkanı sağlayacağını ilan etti.

Ülkemizde de Cumhurbaşkanlığı tarafından kademeli olarak ilan edilen desteklerle özellikle firmaların nakit akışları, istihdamda süreklilik ve sosyal desteklerin öne çıktığı görülmektedir. Krizin kendine has doğası uzun bir süredir görmediğimiz düzeyde devletlerin hem mali hem de parasal olarak piyasalara müdahalesi ve nakit akışı sağlamalarına neden olmaktadır. Mikro düzeyde krizin gidişatına baktığımızda ise hanehalkı açısından özellikle düşük gelirli çalışanların

risk altında olduğunu, firmalar açısından ise sektörlere bağlı olarak etkilerin değiştiğini söylemek mümkündür. Gündelik ücretle çalışan veya krizin etkilediği sektörlerde çalışanlar bu dönemde önemli bir gelir kaybı yaşamaktadırlar. Sektörel olarak turizm, seyahat, restoran ve kafeler başta olmak üzere KOBİ'lerin satışları durma noktasına gelmiş durumdadır. Özellikle genç istihdamının yüksek olduğu bu işyerlerinin kapalı kaldığı sürelerin uzaması işsizlik ve sosyal sorunların giderek artmasına yol açacaktır.

Diğer taraftan tüketicilerin hem gelir kaybı yaşaması hem de sosyal izolasyon nedeniyle tüketim alışkanlıkları ve davranışları değişmektedir. Restoran ve eğlence harcamaları sıfıra inmiş, tekstil talebi düşmektedir. Ayrıca kriz nedeniyle insanların gelecek kaygısı tasarruflarında artışa yol açmaktadır. Özellikle tasarruf artışları salgın sonrası için de normalleşmeyi yavaşlatma potansiyeli taşımaktadır. Bu noktada KOBİ'lerin süreci sağlıklı bir şekilde atlatabilmesi ve işsizlik nedeniyle gelirlerini kaybeden ailelerin korunması için seçici politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Devletin krize müdahalesi sırasında özellikle gelir kaybı yaşayan kesimleri ilk planda hedef alması, normalleşme sürecinde ise KOBİ'lerin faaliyetlerini sürdürebilmesi için araçlar geliştirmesi gerekmektedir. Ancak, burada zaten borç stoku yüksek olan ekonomi için istismların önüne geçecek ve seçici destekler uygulanmalıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki borç stokunun salgın sonrasında ekonomileri tehdit eden bir duruma ulaşması muhtemeldir. Uluslararası finans kuruluşları veya fonların bu borç krizi sırasında yerel varlıkları satın almaya başlaması ulusal ekonomiler için risk oluşturmaktadır.

Bu bağlamda, devletlerin yerli firmalarını özellikle stratejik sektörleri koruma noktasında özel önlemler alması gerekmektedir. Yaşanan iktisadi krizin kısa, orta ve uzun vadede etkileri analiz edilmeli ve detaylı yol haritaları çıkarılmalıdır. Ekonomi çarklarının dönmesini sağlayacak önlemler yanında, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde uygulanan politikaların yan etkilerinden kaçınmak için neler yapılması gerektiği planlanmalıdır.

ÖNERİLER

Ekonominin ani bir şekilde yavaşladığı bu günlerde ekonomik gelişmenin motoru olan, ihracatın ve istihdamın büyük kısmını yüklenen KOBİ'lere özel koruma önlemleri gerekmektedir.

Bu bağlamda aşağıdaki öneriler sunulmuştur;

1. Kriz yönetimi ve sonrasında alınacak önlemler için tavsiye verebilecek bir "Ekonomi Bilim Kurulu" kurulmalıdır.
2. Bakanlıklar arasındaki bilgi akışının hızlanması ve alınan kararların sahada sağlıklı bir şekilde uygulanması için bir "Ekonomi Koordinasyon" birimi oluşturulmalıdır.
3. KOBİ'lerin kriz yönetimi ve gelecek planlaması noktasında bilgi eksiklikleri bulunmaktadır. Bundan dolayı, KOSGEB ve üniversite işbirlikleri kurularak KOBİ'lere yönelik eğitim faaliyetlerinin artırılması gerekmektedir. Örneğin; Kriz yönetimi, finansal planlama, insan kaynakları yönetimi, e-ihracat, inovatif ürün geliştirme, online satış ve dijital pazarlama vb. konularda uzaktan eğitim platformu kurularak eğitimler organize edilmelidir.
4. KOBİ'lerde dijital dönüşüm çalışmaları başlamakla birlikte yavaş ilerlemektedir. Bu bağlamda, sektörel bazda dijital dönüşüm iyi uygulama örnekleri ortaya konmalı ve hayata geçirilmesi hususunda destek sağlanmalıdır.
5. KOBİ'leri bir araya toplayan dijital bir platformda tecrübe paylaşımına ve iş birliğine yönelik bir oluşum kurulmalıdır.
6. Türkiye çapında KOBİ'lerin ihtiyacına yönelik stajyer havuzu oluşturulmalı ve üniversite öğrencileri buldukları şehirlerde haftada en az iki gün çalışarak KOBİ'lere hem iş desteği hem de ters mentörlük yapmalıdır.
7. Dijital dönüşüm gerçekleştiren ve online olarak aktif satışlar yapan KOBİ'ler vergi indirimi vb. araçlarla teşvik edilmelidir.
8. Arz zincirinin bozulması KOBİ'ler için önemli bir risk teşkil etmektedir. İthal ara malları temini için kamu koordinasyonu sağlanarak benzer sektörlerde çalışan firmaların ortak hareket etmesi sağlanmalı, böylelikle alımda rekabet gücünün artışı ve arz güvenliği sağlanmalıdır.
9. KOBİ'ler kitlesele fonlama gibi yeni finansman yöntemlerini kullanması teşvik edilmeli, bu konuda bilgilendirilmelidir.

10. KOBİ'ler sadece öz sermayeleri ile büyümemeli aynı zamanda hisselerini satarak yatırım almalı ve finansmanını bu şekilde sağlamalıdır. Buna yönelik kamu kurumları destek vermelidir.
11. Paya dayalı kitlesel fonlama platformları KOBİ'lere tüm vatandaşların yatırım yapabilmesinin önünü açmalıdır.
12. KOBİ'leri desteklemek amacıyla faizsiz tahviller ihraç edilmeli ve bunlar KOBİ'lere finansman olarak sağlanmalıdır.
13. KOBİ destekleme sandığı kurularak, KOBİ'lerin olası krizlere karşı ihtiyatlı hareket etmeleri için yönlendirilmelidir.
14. Melek yatırımcılar, KOBİ'lere yatırım yapmaları konusunda teşvik edilmeli ve buna uygun yasal mevzuat hazırlanmalıdır.
15. Üretimde kümelenme oranları artırılmalı, lojistik ağları buna göre şekillenmeli ve KOBİ'lerin özelleşmiş bölgelerde çalışması teşvik edilmelidir.
16. Finansal anlamda hayata geçirilen borç ve vergi ertelemeleri üç aylık geçici nitelikten uzun döneme yayılması gerekmektedir.
17. Uluslararası işbirlikleri kurulması için bir platform oluşturulması ve devlet tarafından KOBİ'lere iş geliştirme yardımı yapılması gerekmektedir.
18. İş kanununda gerekli değişiklikler yapılarak esnek çalışma imkânı sağlanmalıdır.
19. Ücretlerden alınan SGK primi ve vergiler azaltılmalıdır.
20. KOBİ'ler üzerindeki maliyetler azaltılarak kayıt dışı ekonomi oranı düşürülmelidir.
21. Kira stopaj vergileri KOBİ'ler üzerinden alınıp, mülk sahibi tarafından karşılanmalıdır.
22. Kriz nedeniyle uluslararası firmaların vermiş oldukları siparişlerde iptal ve çeşitli mağduriyetler yaşanmaktadır. Bakanlık nezdinde bir üst kurul aracılığıyla, KOBİ'lerin haklarının korunması ve alacaklarının takibi için yasal destek ve danışmanlık sağlanmalı, ticaret ateşeleri aktif olarak sürece dâhil edilmelidir.
23. Kobilerin cari alacaklarının sigorta kapsamına alınması için alacak sigortası zorunlu hale getirilmelidir.
24. Kamu tarafından verilen çeşitli kredi destek ve güvencelerinin istismar edilmesinin önlenmesi amacıyla BDDK ile Hazine ve Maliye Bakanlığı arasında ortak bir komisyon kurulmalı ve bu süreçteki kredi-alacak ilişkileri takip edilmelidir.
25. KGF kapsamında büyük firmalara ayrıcalık sağlanmasının önüne geçilmesi ve her düzeyde KOBİ'nin eşit derecede imkânlardan faydalanmasının önü açılmalıdır.
26. Özel bankaların geçmiş dönem alacaklarının KGF üzerinden tahsil edilmesinin önüne geçilmelidir.

27. Verilen nakit ve kredi desteklerinin doğru şekilde kullanılması için KOBİ'lerin takip edilmesi, gerekli denetim ve bilgilendirmelerin yapılması gerekmektedir.
28. Ödenmeyen çeklerin finansal akışı bozmaması için BDDK nezdinde bir çek takas merkezi oluşturularak firmaların alacak ve vereceklerinin denkleştirilmesi sağlanmalıdır.
29. Gıda, tekstil, kimya, demir-çelik gibi önümüzdeki aylarda ihracat potansiyeli yüksek sektörlerle özel teşvikler getirilmelidir.
30. Çalışma ortamlarının düzenlenmesi ve sağlık önlemleri konusunda özel planlama ve destek sağlanmalıdır.
31. Tüketim alışkanlarındaki değişim ve tasarruflarda yaşanacak olan artışlar nedeniyle ortaya çıkacak olan talep açığının önlenmesi için düşük gelirli grupların desteklenmesi, arz fazlası olan ürünlerde devletin nihai alıcı olabileceği bir modelin geliştirilmesi gerekmektedir.
32. Talebin yeniden canlanması için KDV ve ÖTV oranları düşürülmelidir.
33. Özellikle hijyen kavramının gündeme geldiği bu günlerde, gıda sektöründe faaliyet gösteren KOBİ'lerin temel ihtiyaç malzemeleri başta olmak üzere, hijyenik koşullarda üretilmiş organik ürünleri ya da paketlenmiş ürünleri online pazar da dâhil olmak üzere satış modelleri geliştirmesi teşvik edilmeli.
34. Turizm sektörü özellikle Türkiye'nin önemli gelir ve döviz kaynakları arasındadır. Sağlık ve hijyen konusunda turizm sektörüne yönelik alınacak ekstra önlemler, bunun için bütçe ayrılması ve atılan adımların da duyurulması suretiyle halkta bir güvenin oluşturulması bu sektörlerin tamamen durma noktasına gelmesine engel olacaktır.
35. Devletin KOBİ'lere yönelik politikaları belirlerken, hedeflerin ve bu hedefleri ölçme kriterlerinin başlangıçta açık bir şekilde belirlenmesi gereklidir. Ayrıca politikaların amacına ulaşıp ulaşmadığı, kontrol grupları üzerinden gözlenmelidir.

İçinden geçmekte olduğumuz COVID-19 salgınıyla ülkemiz ekonomisinde karşılaşılan zorlukları alınacak tedbirlerle fırsata çevirmek gerekmektedir. Özellikle küçük orta boy işletmelerin yaşadığı mali sorunların aşılması için alınacak tedbirlerin ve verilecek desteklerin krizi fırsata çevirmede kritik önemi haiz olduğunu görmekteyiz. Bunun için yapılması gerekenler bu raporda analiz edilip önerilerimiz sıralanmıştır. Bütün bu tedbirler ve uygulamalar ile ekonominin can damarı ve istihdamın ana kaynağı olan işletmelerimizin rahatlayacağını ümit etmekteyiz.

İGİAD

TÜRKİYE İKTİSADİ GİRİŞİM VE İŞ AHLAKI DERNEĞİ
TURKISH ENTREPRENEURSHIP AND BUSINESS ETHICS ASSOCIATION